

Резюме

Сагайдак Ю. В. Договори Київської Русі з Візантією як джерело середньовічного права і важливий геополітичний інструмент для сучасної України.

В науковій статті автор робить ґрунтовний історико-правовий аналіз текстів міжнародних договорів Київської Русі з Візантією. Робиться акцент на тому, що зміст таких договорів, в першу чергу, залежить від військово-політичної ситуації, яка складалася навколо двох могутніх держав.

Автор також доводить, що ці договори стали важливим джерелом середньовічного права і мали вплив на розвиток державно-правових традицій Київського державства, так і Грецької імперії.

Також автор проводить паралелі з сучасною Україною, яка є законною історичною правонаступницею Київської Русі, і доводить необхідність і можливість використання позитивного історико-правового досвіду, набутого в цих договорах для регулювання військово-політичної і соціально-економічної ситуації в Україні.

Ключові слова: Київська Русь, Візантія, міжнародні договори князів, писане право, джерело права, середньовічне право, Руська Правда, міжнародне приватне право, міжнародне публічне право, історична спадщина України, історико-правовий досвід.

Summary

Sagaidak Y. The Contracts Kievan Rus with Byzantium as a source of law Kievan Rus and important instrument for geopolitical situation in modern Ukraine.

In the scientific article reveals the contents of international treaties of Kievan Rus and Byzantium (907, 911, 944, 971 years), who were the first examples of written contract law between two powerful states - Kievan Rus and the Greek empire.

Also in the article, the author gives historical and legal analysis of their contracts, appreciating the role of contracts of Kievan Rus and the Byzantine Empire to modern Ukraine, which is the legal successor of Kievan Rus.

Contracts of Oleg 907 and 911 are interconnected and complement each other. They were like rules of international public and private international law.

The Treaty of Igor 944 (945) years clearly shows the influence of the medieval Kievan Russian rights to Greek law.

Later, the provisions of this contract will be part of the Russian Truth. Each contract was a some measure of concessions Slavic customary law, which Byzantium could agree, depending on the political situation. al Kievan Rus' rights).

The contracts Kievan's princes with the Greeks are an important historical source of law in Ukraine. The positive experience that these are contracts can be used in contemporary legal reforms and military-political situation. In purely legal matter, treaties Kievan Rus and Byzantium, has enormous military and political significance for modern Ukraine. Especially in the context of the restoration of historical justice and recognition of our country finally legal successor of Kievan Rus.

Key words: Kievan Rus, contracts Kievan's princes, common law, source of law, international law, Russian Truth, customary law, successor of Kievan Rus.

УДК 342.722:179.9+366

І. Д. СОФІНСЬКА

Ірина Дмитрівна Софінська, кандидат юридичних наук, доцент Українського Католицького Університету

ГРОМАДЯНСТВО НА ПЕРЕХРЕСТІ ВІРНОСТІ ТА КОНСЮМЕРИЗМУ

Традиційно громадянство є одним із основних факторів ідентифікації особи, який надає їй права, накладає обов'язки та дає доступ до певних привілеїв. У наукових колах громадянство розуміють у чотирьох значеннях. По-перше, громадянство можна ідентифікувати як формальний правовий статус особи, який передбачає зв'язок між державою та особою. По-друге, громадянство є своєрідним «пакетом» прав та обов'язків, які належать громадянину конкретної держави. По-третє, громадянство є очевидним «набором» відповідальності, чеснот та навичок, які підкреслюють демократичність конкретної держави. І, по-четверте, науковці стверджують, що громадянство є колективною ідентичністю групи людей, які проживають в межах однієї держави, мають однакові цінності та стиль життя, незалежно від їхньої етнічної, расової, релігійної належності (своєрідний «клуб»), належність до якого передбачає як виконання формальних вимог, так і отримання своєрідного «бонусу» у вигляді соціального забезпечення, безвізових мандрів іншими країнами чи полегшеного ведення бізнесу)¹.

Усі ці значення громадянства передбачають виникнення у громадянина відчуття вірності державі (постійної, насамперед державі народження, а також походження або тимчасової, державі проживання), тобто, приналежності до неї та ідентичності, насамперед політико-правової.

Питання сутності та правової природи громадянства, еволюція його концепції ставали неодноразово предметом багатьох наукових та політико-правових дискусій і обговорень не лише в Україні, але й у світі. Порівняно нещодавно, 15 січня 2014 р., у Страсбурзі було проведено спільні дебати депутатів Європейського

Парламенту, представників Комісії Європейського Союзу та Ради Європейського Союзу на тему «EU citizenship for sale» (Громадянство Європейського Союзу на продаж). Йшлося власне про знецінення паспорта як основного атрибуту громадянства у зв'язку із актуальністю його отримання у зв'язку з інвестицією або його т.зв. «купівлею за готівку» у сенсі cash-for-passport.

Зокрема, Вів'єн Редінг, Комісар Юстиції Європейського Союзу (у Комісії Ж.-М. Баррозу II), у своїй промові наголосила, що «громадянство не повинно бути на продаж», оскільки «паспорт – це не лише аркуш паперу чи офіційний документ, це також набір прав та обов'язків громадянина перед кожною державою-учасницею Європейського Союзу», а тому Комісія Європейського Союзу «очікує, що кожна його держава-учасниця свідомо майбутніх наслідків свого рішення». На її переконання, громадянство не потрібно сприймати легковажно, оскільки це «засадничий елемент Європейського Союзу, а тому не можна на нього почитати цінник»². То ж постає питання: з якою метою людина прагне отримати громадянство іншої держави?

Очевидно, що у сучасній концепції громадянства йдеться не лише про моральні аспекти прийняття особи до громадянства. Час стирає певні за давнини стереотипи і виникають нові підстави отримання громадянства, які знаходяться на перетині правового, економічного (фінансового), соціального та політичного векторів. Певною новелою сучасної концепції громадянства є ситуація, коли особа набуває (чи отримує) громадянство за потребою чи мотивованим бажанням, не маючи жодного національного (чи етнічного) споріднення з цією державою та використовуючи таке громадянство у власних меркантильних інтересах.

Зрозуміло, що такі споживацькі настрої посилюють ефект консюмеризму у концепції громадянства і можуть породити такий феномен, як «безґрунтність» особи (*rootlessness*). Насамперед йдеться про випадки, коли громадянство отримують для подальшої спортивної, наукової, музичної чи політичної кар'єри, участі у воєнних кампаніях або успішного провадження бізнесу без очевидної потреби в укоріненні (*rootedness*) особи у суспільство держави набутого громадянства. Такий меркантильний підхід можна охарактеризувати явищем «перекотиполя», оскільки в результаті отримання альтернативного громадянства можуть з'явитися особи, які не володітимуть повним «набором» громадянських прав, а тому не відчуватимуть жодного обов'язку вболівати за державу альтернативного громадянства, не будуть їй вірними.

Необхідно звернути увагу на те, що принцип вірності *nemo potest exuere patriam* є визначений у британському праві ще з часів «Великої хартії вольностей» (Magna Carta) 1215 року. Нам відомі чотири виміри принципу вірності, однак у цій статті ми зупинимося лише на першому з них. Йдеться про абсолютну вірність (*Ligeantia naturalis, absoluta, pura et indefinita*), яка визначається природно, є первинною та існує від народження людини (*alta ligeantia*). Зазвичай, такий вимір принципу вірності під час існування Британської імперії не стосувався лише дітей дипломатів, окупантів та загарбників.

Згодом, з початку XVIII ст., принцип вірності передбачав, що жодна особа, яка за народженням або в результаті натуралізації задовольняла усі вимоги (громадянства), хоча і була переміщена в дитинстві в іншу державу, де її сім'я проживала, зберігає вірність Британській Короні, від якої ця особа ніколи не може відмовитися або втратити, лише на підставі акта парламенту або визнання незалежності чи передачі частини Британської території, де вона проживає, іншій державі. Також він був підтверджений у британському Акті про натуралізацію 1870 р., що дозволило багатьом людям відновити своє британське громадянство, яке вони успадкували від батьків, хоча й народилися поза межами ОК. Протягом століть текст присяги на підтвердження вірності Британській Короні практично не змінився, на даний час він звучить так: «Я ... присягаю, що буду вірним Її Величності королеві Єлизаветі II та її спадкоємцям, відповідно до закону. Хай допоможе мені Бог!».

Принцип вірності (*allegiance*) у контексті громадянства за місцем народження особи як *jus soli* присутній у британській справі Келвіна (*Calvin's Case*) 1608 р., що однак не завадило цій справі відіграти значну роль згодом, під час становлення громадянства у США³. У цій справі йшлося про те, що дитина, народжена у Шотландії після об'єднання Корон у 1603 р., є водночас громадянином Англії (т.зв. *Postnati case*).

Суддя Верховного суду США Джон Маршал у справі *United States v. Wiltberger* 1820 р. зазначив, що «державна зрада є порушенням вірності, скоєна лише тим, хто присягнув постійно чи тимчасово»^{*}. Вважається, що постійна вірність є притаманна громадянам, а тимчасова – тим особам, які мають дозвіл на проживання^{**}.

Зокрема, у ст. 2 ч. 1 п. 5 Конституції США 1787 р. сказано, що «жодна особа, крім громадянина за народженням [...] не може бути обрана на посаду Президента або Віце-Президента США»⁴. Однак варто зазначити, що таке конституційне положення про громадянство за народженням глави держави є непоодиноким. Схожа кваліфікаційна вимога передбачена у конституціях багатьох демократичних держав, а саме: Аргентини (ст. 89), Болгарії (ст. 93 ч. 2), Грузії (ст. 70 ч. 2), Естонії (ст. 79 ч. 3), Колумбії (ст. 191), Литви (ст. 78 ч. 1)^{***}, Мексики (ст.82), Фінляндії (ст. 54 ч. 1) тощо.

* Детальніше дивитися тут: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/18/76/case.html>

** Сучасний текст американської присяги є таким: «Тут заявляю, під присягою, що я абсолютно і повністю відмовляюся і відрікаюся від усієї відданості і вірності будь-якій іноземному монарху чи державі, чийм підданим або громадянином був; що я буду підтримувати і захищати Конституцію і закони Сполучених Штатів Америки від усіх ворогів, зовнішніх і внутрішніх; що я буду їм вірним; що я використаю зброю від імені Сполучених Штатів, коли закон цього вимагатиме; що я буду служити в Збройних силах Сполучених Штатів, коли це коли закон цього вимагатиме; що я буду виконувати роботу державної ваги під цивільним керівництвом, коли закон цього вимагатиме; і що я приймаю ці зобов'язання добровільно без будь-яких психічного застереження або цілі ухилення; Хай допоможе мені Бог!»

*** Йдеться про **Валдаса Адамкуса**, який народився у Литві, згодом емігрував до США, де отримав громадянство у зв'язку із натуралізацією, після перебудови повернувся до Литви, де у 1998 р. був обраний Президентом. Зважаючи на необхідність виконання всіх конституційних вимог, за повідомленнями його офісу відмовився від американського громадянства.

Очевидно, що конституційно-правова концепція громадянства – явище знайоме і для законодавства України. Зберігаючи певну законодавчу спадкоємність, варто нагадати, що 2 березня 1918 р. Малою Радою був ухвалений закон про громадянство УНР, де було передбачено, що особи, які народилися та постійно проживали в Україні, мали «зложити урочисте приречення на вірність УНР»⁵. А у додатку до закону «Про громадянство Української Держави» від 2 липня 1918 р. передбачалася присяга такого тексту: «Обіцяю та заприсягаюсь бути завжди вірним Українській Державі, як своїй батьківщині, охороняти інтереси Держави і всіма силами своїми допомагати її славі і розцвіту, не жалкуючи для цього навіть і свого життя»⁶.

Однак у чинному Законі України «Про громадянство України» № 2235-III від 18 січня 2001 р. чи у наказі Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України» № 320 від 13 квітня 2012 р. немає жодної згадки про прийняття присяги на вірність державі. Саме тому 29 серпня 2015 р. була подана до Президента України електронна петиція про зміну процедури видачі паспорта громадянина України, включивши до неї обов'язкове прийняття присяги на вірність державі, однак в установленний строк не набрала необхідної кількості голосів (419 з необхідних 25 000). Отже, на даний час у законодавстві України є розірваний зв'язок між громадянином та його вірністю державі.

Наявність громадянства України, т.зв. ценз громадянства, відповідно до Конституції України 1996 р. є вимогою до кандидата в народні депутати України (ст. 76), на посаду Президента України (ст. 103), на посаду судді (ст. 127), на посаду судді Конституційного суду України (ст. 148) тощо⁶. Однак, оскільки вони не вважаються державними службовцями, то відповідно до ст. 3 п. 3 Закону України «Про державну службу» № 889-VIII від 10 грудня 2015 р. дія цього закону на них не поширюється⁷.

Передусім дія цього закону поширюється на державних службовців: секретаріату Кабінету Міністрів України; міністерств та інших центральних органів виконавчої влади; місцевих державних адміністрацій; органів прокуратури; органів військового управління; закордонних дипломатичних установ України тощо (ст. 3 п. 2). Важливим у контексті громадянства є положення ст. 19 цього ж закону, де п. 6 ч. 2 чітко передбачає, що «на державну службу не може вступити особа, яка має громадянство іншої держави». Така законодавча вимога, ймовірно, стала однією із ймовірних підстав відставки декількох міністрів із уряду А. Яценюка (2014–2016 рр.), оскільки вони мали громадянство інших держав (Грузії, Литви, США) і могли його втратити⁸.

У межах Європейського Союзу принцип вірності у контексті громадянства «розчиняється» на підставі реалізації концепції вільного руху та громадянства ЄС (відповідно до ст. 20 Угоди про функціонування Європейського Союзу). До прикладу, ст. 45(4) Угоди про функціонування Європейського Союзу передбачає вільний рух робочої сили (*free movement of workers*) та заборону дискримінації на підставі громадянства⁸. Однак це положення не стосується доступу до публічної служби у державах – членах Європейського Союзу⁹.

Протягом останніх 20 років Комісія ЄС отримала велику кількість скарг, петицій, звернень та парламентських запитів щодо інтерпретації ст. 45(4) Угоди про функціонування Європейського Союзу. Вважається, що публічна служба у державах – членах Європейського Союзу є частиною їхнього суверенітету, а тому вони можуть «резервувати» такі посади для власних громадян, забезпечуючи застосування принципу вірності¹⁰. Таке трактування підтверджується у рішеннях Європейського Суду Справедливості у декількох справах:

– *Сотгіу проти Федеральної Пошти Німеччини* (1974 р.), де було підтверджено, що положення Угоди про функціонування ЄС дозволяє державам – членам Європейського Союзу обмежувати доступ іноземних громадян до публічної служби, однак, якщо іноземець є допущений до публічної служби, то далі не може бути мови про дискримінацію на підставі громадянства (у Німеччині поштарі є державними службовцями)¹¹;

– *Комісія ЄС проти Королівства Бельгії* (1980 р., 1982 р.), де йшлося про вимогу, по-перше, наявності вірності та взаємних прав та обов'язків між державою та працівником і, по-друге, такі працівники володіють зобов'язаннями, створеними для захисту загальних інтересів держави. А тому Комісія ЄС була проти вимоги Бельгії про необхідність мати бельгійське громадянство, для того, щоби працювати садівником, слюсарем-сантехніком, електриком, вчителем, архітектором, машиністом тощо¹²;

– *Комісія ЄС проти Франції* (1986 р.), де було сказано, що робота медичної сестри у державній лікарні не вимагає наявності французького громадянства у працівника¹³;

– *Лорі-Блюм проти землі Баден-Вюртемберг* (1986 р.), де встановлено, що положення ст. 45(4) розповсюджується на роботу вчителя, навіть не зважаючи на те, що в Німеччині усі вчителі є державними службовцями, а тому повинні бути винятково громадянами Німеччини (Д. Лорі-Блюм була громадянкою ОК, яка вчилася на вчителя у Німеччині)¹⁴;

– *Комісія ЄС проти Італії* (1987 р.), де було встановлено, що Італія не виконала свої зобов'язання у контексті вищезгаданої статті Угоди про функціонування ЄС (п. 9)¹⁵;

– *Комісія ЄС проти Великого Герцогства Люксембург* (1996 р.), де Комісія не погодилася з твердженням держав – членів Європейського Союзу використовувати виняток публічної служби в інституційному контексті «публічного сектору»^{***} та обмежувати іноземним громадянам доступ до роботи¹⁶. Суд не погодився з аргу-

* Детальніше дивитися тут: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/arhiv.getmanat.php>

** Наприклад, у примітці до вищезгаданого закону «Про громадянство Української Держави» від 2 липня 1918 р. сказано, що «на державних та публічно-громадських посадах чужоземці можуть служити в тих установах, де це допускається винятковим законом».

*** Відомо, що публічний сектор держав – членів Європейського Союзу становить в середньому 20 % від загального ринку праці у кожній з них (від 12 % до 33 %). Мобільність в межах ЄС стосується насамперед таких сфер, як публічне здоров'я, освіта та наука.

ментом Люксембурга про те, що обмеження доступу іноземців до публічної служби є важливим способом збереження національної ідентичності держави. Однак Суд визнав прийнятним те, що обмеження доступу іноземців до публічної служби на підставі застосування мовного цензу, досвіду, професійних кваліфікацій чи освітнього ступеня може бути легітимною метою збереження національної ідентичності держави¹⁷.

Традиційно, держави – члени Європейського Союзу «резервують» для власних громадян посади в органах публічної влади (глава держави, член парламенту, член уряду), у судових, правоохоронних органах та пенітенціарній службі, у поліції, прикордонній, пожежній та охоронній службах, у збройних силах, у службі безпеки та дипломатичній службі¹⁸. Питання отримання громадянства у зв'язку із роботою у державній службі (*public service*) має давню історію. У європейських державах, отримати громадянство внаслідок натуралізації (вторинне громадянство) може будь-яка особа, яка:

- проживала за кордоном, але перебувала на державній службі Ірландії (ст. 16(f) закону про громадянство Ірландії 1956 р. зі змінами від 2004 р.);

- перебувала на державній службі Італії протягом п'яти років, в країні чи за кордоном (ст. 9(1)(с) закону про громадянство Італії 91/92, зміненого та доповненого законом 94/2009);

- проживала у Німеччині протягом трьох років, працювала у державній службі, а також отримання громадянства такою особою становить спеціальний інтерес для Німеччини (ст. 8 закону про громадянство Німеччини, прийнятого ще у 1913 р., останнім разом зміненого та доповненого у 2012 р.);

- особа, яка протягом п'яти років працювала в Об'єднаному Королівстві, міжнародній організації, членом якої є Об'єднане Королівство, або в компанії або асоціації, яка зареєстрована в Об'єднаному Королівстві (ст. 6(1) консолідованого закону про британське громадянство від 1981 р., додаток 1(1)d(ii)).

Однак варто зазначити, що проведення референдуму в Об'єднаному Королівстві про вихід із ЄС (т.зв. Brexit), де 51,9 % британців проголосували «за» (Англія та Уельс – «за», Лондон, Північна Ірландія та Шотландія – «проти»), вільне пересування британців у межах ЄС у контексті громадянства ЄС на підставі ст. 20 Угоди про функціонування Європейського Союзу опинилося під загрозою.

В останні дні червня 2016 р. Ірландія, за повідомленням агентства ВВС, вимагає від британців зупинити подачу заяв на отримання ірландського паспорта (радіше ніж громадянства), яка набула масового явища. Згідно з ірландським законодавством будь-яка особа, яка народилася в Ірландії, а також у Північній Ірландії або за кордоном і має одного з батьків чи прабатьків ірландців може отримати ірландське громадянство, за винятком, якщо вони були державними службовцями*. Така «гонитва» за паспортом Ірландії як держави – члена ЄС є спровокована очевидними негативними наслідками британського референдуму для тих британців, які живуть і працюють в ЄС, у світлі дотримання вимог і квот для майбутнього отримання віз, дозволів на проживання та працевлаштування в ЄС**.

Типовою підставою припинення громадянства внаслідок його втрати є здійснення (державної) служби на користь іншої держави¹⁹. Тут необхідно зазначити, що у світовій практиці основною формою припинення громадянства у такому випадку насамперед є втрата раніше отриманого громадянства на підставі натуралізації, т.зв. вторинного громадянства (оскільки первинним громадянством вважаємо те, яке набуто особою від народження).

Припинення громадянства у формі його втрати, зазвичай, фігурує у двох видах: по-перше, на підставі рішення органу держави та, по-друге, автоматично. Перший вид втрати громадянства може бути застосований на підставі рішення органу держави внаслідок здійснення особою (державної) служби на користь іншої держави і притаманний передусім таким державам, як:

- Австрія (якщо особа, яка працює на іншу державу, і своєю діяльністю завдає суттєвої шкоди інтересам та репутації Австрії, відповідно до ст. 33 федерального закону Австрії про громадянство від 1985 р. зі змінами від 2006 р.);

- Бразилія (якщо особа отримала грошову винагороду або посаду від іноземного органу влади без попереднього дозволу влади Бразилії, згідно зі ст. 22(2) закону про громадянство Бразилії);

- Греція (якщо особа прийнята на державну службу іноземної держави, незважаючи на чітку заборону уряду Греції, відповідно до ст. 17(1)(а) кодексу про громадянство Греції, прийнятого у вигляді закону № 3284/2004 зі змінами, внесеними законом № 4332/2015);

- Естонія (особа, яка перебуває на державній службі іноземної держави без дозволу влади Естонії, на підставі ст. 28(1)(1), 28(3) закону про громадянство Естонії від 1995 р. зі змінами від 15 червня 2006 р.);

- Косово (особа, яка є членом органів служби безпеки чи поліції іноземної держави без дозволу влади Косово чи міжнародними договорами відповідно до положення ст. 24(2) закону про громадянство Косово № 04/L-215);

- Латвія (особа, яка перебуває на військовій службі, службі в органах внутрішніх справ чи служби безпеки іноземної держави без дозволу уряду Латвії, згідно зі ст. 24(1)(2) закону про громадянство Латвії від 1994 р.);

* За повідомленням агентства Euronews 43 000 осіб народилися в Ірландії, а кожен четвертий британець має ірландське походження (одного з батьків чи прабатьків – ірландців).

** На початку липня 2016 р. віце-канцлер, міністр економіки і енергетики ФРН Зігмар Габріель запропонував надавати німецьке громадянство тим молодим британцям, які живуть у Німеччині, Італії чи Франції, щоби вони могли залишатися громадянами ЄС надалі, оскільки більшість британської молоді проголосувала проти виходу Об'єднаного Королівства з ЄС.

– Литва (особа, яка перебуває на службі іноземної держави без дозволу Литви відповідно до ст. 24(4) закону про громадянство Литви № XI-1196 від 2 грудня 2010 р., зі змінами внесеними законом № XII-269 від 5 вересня 2013 р.);

– США (особа, яка перебуває на службі в уряді іншої держави, володіючи громадянством цієї держави та маючи намір відмовитися від громадянства США, на підставі ст. 349(4) закону про імміграцію та громадянство США від 2004 р. зі змінами від 2013 р.)****;

– Туреччина (особа, яка перебуває на службі в іншій державі, незважаючи на інтереси Туреччини і добровільно не припиняє її протягом трьох місяців після отримання повідомлення, виданого органами влади Туреччини відповідно до ст. 29(а) закону про турецьке громадянство № 5901/2009);

– Франція (особа, яка перебуває на державній службі іноземної держави, незважаючи на прохання уряду Франції припинити таку діяльність згідно із положеннями, передбаченими ст. 23-8 Цивільного кодексу Франції, діє з 1998 р. зі змінами, внесеними законом № 2006-399 від 4 квітня 2006 р.)*****.

Тоді як до європейських держав, у яких існує автоматична втрата громадянства внаслідок здійснення (державної) служби її громадянином на користь іншої держави, належать такі:

– Данія (особа, яка отримала громадянство іншої держави, працюючи там на державній службі, відповідно до ст. 7(2) закону про громадянство Данії, консолідована версія зі змінами від 5 травня 2004 р.);

– Іспанія (особа, яка набула громадянство інакше ніж за народженням і займається політичною діяльністю в іншій державі, незважаючи на чітку заборону уряду Іспанії, на підставі ст. 25 (1)(b) Цивільного кодексу Королівства Іспанії, доповненого законом 52/2007);

– Італія (особа, яка перебуває на державній службі іноземної держави, незважаючи на прохання уряду Італії припинити таку діяльність, відповідно до ст. 12(1) закону про громадянство Італії № 91/92, зі змінами внесеними законом № 94/2009).

Отже, як висновок, слід наголосити, що сучасна концепція громадянства поступово зазнає суттєвих геополітичних змін, оскільки громадянство перестало бути винятковою ознакою приналежності особи до держави та вірності їй. Втрачається результат постійного й ефективного зв'язку між особою та державою, який зазвичай проявляється в реальній інтеграції особи у суспільство та активної участі у його житті. Основним трендом у контексті громадянства з початку XXI ст. став консюмеризм у вигляді продуманої, ефективної, мотивованої та спланованої діяльності особи, спрямованої насамперед на покращення свого добробуту.

¹ Bauböck R. Stakeholder Citizenship: An Idea Whose Time Has Come? / R. Bauböck // Washington DC: Migration Policy Institute, 2008. – P. 3.

² Reding V. Citizenship must not be up for sale / Speech/14/18 on Plenary Session debate of the European Parliament on «EU citizenship for sale», Strasbourg, 15 January 2014 / V. Reding / Офіційний сайт Комісії Європейського Союзу : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-18_en.htm (P. 3–4). – Дата доступу: 07.01.2016.

³ Price P. J. Natural Law and Birthright Citizenship in Calvin's Case (1608) / P. J. Price / Yale Journal of Law and the Humanities, Volume 9, Issue 73, 1997. – P. 97–132.

⁴ Heringa A.W. and Kiiver Ph. Constitutions compared: an introduction to comparative constitutional law. Intersentia: Antwerp – Oxford – Portland, 2009. – P. 26.

⁵ Кудлай О. Б. Створення та діяльність народного міністерства міжнародних справ Української Народної Республіки (червень 1917 – квітень 1918 рр.) / О. Б. Кудлай. – К., 2008. – С. 101.

⁶ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

⁷ Про державну службу: Закон України № 889-VIII від 10 грудня 2015 р. // Офіційний вісник України. – 2016. – № 3. – С. 28. – Ст. 149, код акту 80271/2016.

⁸ Blackstone's EU Treaties and Legislation 2009–2010 / N. Foster // Oxford University Press, 2009. – P. 638.

⁹ Free Movement of European Union Citizens and Employment in the Public Sector. Current Issues and State of Play. General Report – Part I / Report for the European Commission by Jacques Ziller // European Group for Public Administration (EGPA), European Commission, 2010. – P. 10, 13, 20–26, 99.

¹⁰ Barnard C. (2013) The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms / Fourth Edition. Oxford University Press. – P. 517.

¹¹ Рішення Європейського суду справедливості у справі C-152/73 Giovanni Maria Sotgiu vs. Deutsche Bundespost від 12 лютого 1974 р. / Офіційний веб-сайт Європейського суду справедливості : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=152/73&td=ALL> – Дата доступу: 01.05.2016.

¹² Рішення Європейського суду справедливості у справі C-149/79 Commission of the European Communities vs. Kingdom of Belgium від 17 грудня 1980 р. та Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium від 26 травня 1982 р. / Офіційний веб-сайт Європейського суду справедливості : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?docid=90501&doclang=en> – Дата доступу: 01.07.2016.

¹³ Рішення Європейського суду справедливості у справі C-307/84 Commission of the European Communities vs. France від 3 червня 1986 р. / Офіційний веб-сайт Європейського суду справедливості : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=93620&doclang=EN> – Дата доступу: 01.03.2016.

* Не застосовується у випадках, коли результатом такої втрати громадянства може стати безгромадянство особи. Відомо, що у федеральному законі США про громадянство був розширений список підстав втрати громадянства (серед них з'явилася служба в уряді іншої держави). До прикладу, участь у голосуванні під час виборів в іншій державі могла стати підставою втрати американського громадянства.

** Не застосовується у випадках, коли результатом такої втрати громадянства може стати безгромадянство особи.

¹⁴ Рішення Європейського суду справедливості у справі C-66/85 Lawrie-Blum від 3 липня 1986 р. / Офіційний веб-сайт Європейського суду справедливості : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=66/85&td=ALL> – Дата доступу: 01.03.2016.

¹⁵ Рішення Європейського суду справедливості у справі C-225/85 Commission of the European Communities vs. Italian Republic від 16 червня 1987 р. / Офіційний веб-сайт рішення Європейського суду справедливості : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61985CJ0225> – Дата доступу: 01.03.2016.

¹⁶ Рішення Європейського суду справедливості у справі C-473/93 Commission of the European Communities vs. Grand Duchy of Luxembourg. 1996 / Офіційний веб-сайт законодавства Європейського союзу : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?sessionid=9ea7d2dc30d590f1f8879a884fdb75cb4bcea719759.e34KaxiLc3qMb40Rch0Saxu-Ta3r0?text=&docid=99465&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=539652> – Дата доступу: 01.05.2016.

¹⁷ Craig P. and de Burca Gr. (2015) EU Law: Text, Cases, and Materials (6th ed.) Oxford University Press. – P. 765–767, 770.

¹⁸ Commission Staff Working Document 'Free movement of workers in the public sector' / Brussels, 14.12.2010, SEC (2010) 1609 final – P. 15.

¹⁹ Суржинський М. І. Інститут громадянства України: конституційно-правовий аспект / М. І. Суржинський. – К. : Наукова думка, 2011. – С. 180–181.

Резюме

Софінська І. Д. Громадянство на перехресті вірності та консюмеризму.

Основною метою цієї статті є спроба продемонструвати сучасний стан реалізації концепції громадянства. Якщо раніше громадянство пов'язували з вірністю державі, то зараз все частіше з'являється ефект консюмеризму, який полягає в реалізації меркантильного підходу до вибору громадянства, насамперед з метою покращення власного добробуту. Особливу увагу автор звертає на сучасне законодавче регламентування доступу іноземців до публічної (державної) служби, а також порівнює підстави набуття та втрати громадянства у зв'язку із цим.

Ключові слова: громадянство, вірність, консюмеризм, публічна служба, Україна, Європейський Союз.

Резюме

Софинская И. Д. Гражданство на перекрестке верности и консюмеризма.

Основной целью этой статьи является попытка продемонстрировать современное состояние реализации концепции гражданства. Если раньше гражданство связывали с верностью государству, то сейчас все чаще появляется эффект консюмеризма, который заключается в реализации меркантильного подхода к выбору гражданства, прежде всего, с целью улучшения собственного благосостояния. Особое внимание автор обращает на современное законодательное регламентирование доступа иностранцев к публичной (государственной) службе, а также сравнивает основания приобретения и утраты гражданства в связи с этим.

Ключевые слова: гражданство, верность, консюмеризм, публичная служба, Украина, Европейский Союз.

Summary

Sofinska I. Citizenship on the crossroads of allegiance and consumerism.

In this article I focus merely on current state of implementation of the concept of citizenship. Previously citizenship might be associated with allegiance (loyalty) to the state, but now we might observe a tremendous effect of consumerism on it. It means that more often naturalization as a mode of acquisition of citizenship is connected with specific desire of people to improve their own welfare, but not with true allegiance (loyalty) to the state. Particular attention I pay in this article I pay to the contemporary legislation related to the access of foreigners to the public service, and compare the grounds of acquisition and loss of nationality regarding this.

Key words: citizenship, allegiance, consumerism, public service, Ukraine, European Union.

УДК 349.2:94(477) «1918/1921»

Г. В. ТЕРЕЛА

Галина Василівна Терела, кандидат історичних наук, доцент Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ РОБІТНИЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЗА ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

В умовах реформування системи органів нагляду і контролю за додержанням трудового законодавства у сучасній Україні доцільним видається аналіз вітчизняного історичного досвіду врегулювання відносин між працівниками і роботодавцями, зокрема за доби Директорії Української Народної Республіки (далі – Директорія УНР). Здобутки і прорахунки державних діячів УНР у вирішенні робітничого питання, значення успіш-